Varlık dergisi, Haziran 2014 */ Günay Karaağaç, Dil Bilim Terimleri Sözlüğü (TDK Yayını) üzerine*

KARARMIŞ ÇÖMLEK YAZILARI

(AKDTYK)TDK'NİN DBTS'İ ÜZERİNE[1]

Nizamettin Uğur

I. Önce birkaç dağınık eleştiri

Öylesine yanlışlarla karşılaşıyoruz bazen, kesin diye düşündüğümüz bilgilerden bile kuşkuya düştüğümüz oluyor. Sonra kaynakları defalarca tarıyoruz bu bilgilerimizi gözden geçirmek için. Şaşkınlığımızın geçmediği, hatta büyüdüğü oluyor kimi zaman… Belagat tarihinde ilk yüzyıllardaki kararsızlıklardan sonra tanımları hemen hemen yerleşmiş kimi kavramlar, günümüzde yazılan yazılarda, kitaplarda, sözlüklerde nasıl böyle geçebiliyor, diyoruz kendi kendimize. Yalnız "belagat"te değil "retorik" alanında da durum aynı.

Bunlardan birkaçını tartışalım şimdi.

İlk örnek.

> "*Mecaz*, yol, geçecek yer, gerçeğin zıddı gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise sözün, sözcüğün asıl anlamıyla değil, benzerlikler kurma yoluyla başka anlamlarda kullanılmasıdır." (Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi kitaplarının birinden)

Mecazın terim olarak tanımına dikkat: *"Sözün, sözcüğün (…) benzerlik kurma yoluyla başka anlamda kullanılması"*.

Aslında "istiare"nin eskiden beri bilinen tanımıdır bu.

Kitabın Nurullah Çetin tarafından yazılan bu bölümünde mecaz çeşitleri olarak *benzetme (teşbih), iğretileme (istiare), mecaz-ı mürsel, kinaye, tariz, kişileştirme (teşhis ve intak)* sanatlarının adı veriliyor ve sonra bu sanatlar sırayla açıklanıyor.

"İğretileme"nin tanımı da şöyle yapılmış: *"Bir sözün anlamını geçici olarak başka bir sözcük hakkında kullanma. Bir şeyi gerçek anlamının dışında bazı bakımlardan benzerlik kurulan başka bir şeyin ismiyle belirtmedir."*

İlk tümce, "mecaz"ın belagat kaynaklarında geçen tanımıdır aslında; ikinci tümce ise yine bu kaynaklardaki "istiare" tanımınıdır.

Tanımlar arasında tutarlılığa bile dikkat edilmemiş. "İstiare"nin önceden beri bilinen tanımı "mecaz"ın tanımında (*benzerlik kurma/kurulan…)*, "mecaz"ın yine önceden beri bilinen tanımı ise "istiare" tanımının ilk tümcesinde kullanılmış (*Bir sözün anlamını geçici olarak başka bir sözcük hakkında kullanma)*. Ama bununla yetinilmemiş; mecazın tanımı diye verilen istiare tanımı, istiarenin tanımında ikinci tümce olarak yinelenmiş (*benzerlik kurma/kurulan…)*.

Söz sanatlarının sınıflandırılma biçimi ve hangilerinin mecaz (trope) kapsamında yer alması gerektiği tartışma konusu yapılmış olsa da, belagatte ve retorikte, "mecaz" için *"benzerlik ya da yakınlık, komşuluk vb ilgisi"*, "istiare" için ise *"benzerlik ilgisi"* sözleri ana öge olarak geçirilir tanımlarda. Mecaz oluşumundaki bu ikili ilişki türünden amaçlanan da, *istiare* (eğretileme) ve *düzdeğişmece* (mecaz-ı mürsel) türleridir.

Türkoloji sempozyumundaki bu bildiride tanım için kaynak olarak Melek Erdem'in *Türkmen Türkçesinde Metaforlar* (2003) kitabı verilmektedir. Aslında daha öncelere dayanan mecaz-istiare karışıklığının, akademik dikkatin ve özenin

gösterilmemesi, gerekli ayıklamanın yapılmaması sonucu adeta bir “miras” karakteri kazandığı açık. Bunda Ferit Devellioğlu’nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* gibi başka kaynaklar da sorumlu. Devellioğlu mecazı şöyle veriyor:

> **mecaz** 1. yol, geçecek yer. 2. hakîkatın, gerçeğin zıddı. 3. **ed.** kendi öz mânâsında kullanılmayıp, benzerlik yolu ile başka mânâda kullanılan söz.

Oysa mecaz üslubu ilk yorumlayan Sîbeveyhi (ölm. 796) ve mecazı belagat çerçevesinde ilk fark eden Câhiz’den (ölm. 868/869) Tahir’ül Mevlevi’ ye (1877-1951), M. Kaya Bilgegil’e (1921-1987), İslam Ansiklopedisi’ne kadar bu tür bir terim tanımı yapılmamıştır. Mecaz kavramı bu kaynaklarda genel olarak “Asıl anlamından başka anlama geçen söz” biçiminde tanımlanmış, *mecaz*daki bu anlamsal geçişin de, biraz önce değindiğimiz gibi, benzerliğe dayalı ya da benzerlik dışı ilişki biçimini izlediği belirtilmiştir.[2]

“Eğretileme” yerine “iğretileme” sözcüğünün kullanımı ise bir başka sorun. Türkçeleştirme sürecinde önerilen terimin tabanı “eğreti” sözcüğü, daha sonra, halk dilindeki “iğreti” ile karıştırılmış, benzeşme yoluyla ulaşılan “iğretileme” sözcüğü kullanılmaya başlanmış bazılarınca. Bu süreçte politik eğilimlerin özellikle rol oynadığını biliyoruz.

İkinci örnek.

> “Aristocu geleneğe göre metafor olarak, benzerlik temelinde olarak, bir şeye uygun olmayan bir adın uygulanması olarak kabul edilir.” (bir Türkoloji sempozyumu kitabından, 2012)

Bu sempozyum bildirisinden yaptığımız alıntıdaki sorun ise, Aristo’daki *metafor* tanımının “benzerlik temeli” koşuluyla sınırlaması. Bu yanlışa Batılı kaynaklarda düşen de çoktur aslında. Dikkat edilirse, burada, biraz önce tartıştığımız *mecaz* ve *istiare* kavramlarındaki sorunla bir yakınlık söz konusu.

Biliyoruz ki *Poetika*’da geçen “metafor” kavramı, yalnız benzerliği değil, benzerlik dışı (metonimik; tür-cins vb) ilişkileri de içerir; bir bakıma da daha sonraki belagat tarihinde belirginleşecek olan *mecaz (trope)* kavramı ile de aynı içeriktedir. Aristo(teles), “Metafor, anlamın başka bir ada aktarılmasıdır” der önce. Sonra metaforun dört türünden söz ederek bu aktarımların yönünü, biçimini şöyle verir: *türden çeşide, çeşitten türe, çeşitten çeşide, benzeşim kurma yoluyla.* Bunları içinde en etkili olan orantılı (benzeşime dayalı, analojili) metafordur, diye açıklama yapar. İyi metaforlar benzerliklere bakabilmekle oluşur, diyerek benzetme-metafor farkını tartışır üstelik.[3]

Antik retorikçilere dayanan geleneksel metafor kuramındaki değerlendirme *trope* (mecaz) bağlamındadır. Metafor kavramı daha sonra Cicero (M.Ö. 106-43) ve Quintilianus (35-100) tarafından Aristoteles’in sıralamasındaki son türe indirgenmiş, “özetlenmiş kıyaslama” bağlamında, Türkçede *eğretileme* ile karşılanan kavramla daraltılmıştır. İlk üç türün *metonimi*, (ve *kapsamlayış*), son türün *metafor* olarak ele alınmaya başlandığı ne yazık ki Batı’da da pek çok kimse tarafından gözden kaçırıldığı için kavram karışıklığının oluştuğunu biliyoruz.[4]

İşte bu Türkoloji sempozyumunda düşülen yanlış böyle bir kafa karışıklığının sonucu.

Demek ki Aristo geleneği, metafor kavramını, “benzerlik temelinde, bir şeye uygun olmayan bir adın uygulanması olarak kabul edilmesi” biçiminde ele almıyor, “mecaz (trope)” temelinde ele alıyordu.

Üçüncü örnek.

> "Temel anlam, gerçek anlam, ilk anlam, konuluş anlamı, hakiki anlam gibi ifadeler eşanlamlıdır. (…)
>
> 'Yan anlam', 'mecaz anlam', 'istiare', 'argo', 'deyimsel anlam' ve 'mecaz-ı mürsel' (…) bunların hepsi (…) mecazdırlar. (…)
>
> Yan anlamlı kelimeler asıl anlamlarından benzerlik ilgisi ile çıktıkları için mecazdırlar. Ancak yeni kavramlara ad oluşlarıyla, sanatlı ifadeler olarak kalan ve kavramlara isim olamayan mecazlardan ayrılırlar." (bir eğitim fakültesi dergisinden, 2008)

Bu fakülte dergisinden alıntıladığım ilk tümcede sıralanan kavramların eşanlamlı olup olmadığını kimler, hangi kaynaklarda açıklamış ya da tartışmış? Belli değil, kaynak verilmemiş. Temel kaynaklarda yer almıyor bu tür değerlendirmeler.

İkinci tümcedeki "mecaz anlam (…) mecazdır" söyleyişi üzerinde durmadan geçiyorum. Argoların hemen hepsi mecazdır ve eğretileme ile düzdeğişmece özelliği taşır. Yan anlamlar da bu tür anlam olayları sonucu oluşur zaten. Kaldı ki bu kavram bizde biraz karışık biçimde ele alınmaktadır. Ö*lü mecaz*, yani *gerçek* ya da *sözlüksel anlam* özelliği taşıyan "masanın *ayağı*" türünden örnekler de bu terimle karşılanıyor, sözcüğün özellikle metin bağlamında ortaya çıkan duygusal, kültürel, öznel nitelikli *çağrışımsal anlam* türü de.

Son tümcedeki "yan anlam" terimiyle anlatılmak istenenin, ölü ya da canlı mecaz olduğu anlaşılıyor. Ama "yan anlamlı kelimeler asıl anlamlarından benzerlik ilgisi ile çıktıkları için mecazdır" sözüyle bu kavram yalnız eğretileme türünden oluşanlarla sınırlanıyor. Oysa yan anlamların bir kısmının da diğer düzdeğişmece ve başka mecaz türlerinden çıktığını herkes bilir.

II. Bir dilbilim sözlüğünün eleştirisi

Dördüncü örnek.

> "İğretileme (*metaphore*): Bir varlığın bir başka varlığın göstereni olması durumudur. Gösteren olmak, kendisi dışında bir başka varlığa işaret etmektir." (*Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü,* Ankara: TDK Yayını, 2013)

Bu yazının asıl konusu, dördüncü alıntıyı yaptığım Günay Karaağaç'ın *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü* (Ankara: TDK Yayınları, Şubat 2013). Sözlükle ilgili asıl yargımı şimdiden, sona bırakmadan söyleyeyim: AKDTYK-TDK yönetimi bu sözlüğü piyasadan çekmelidir.

Önce bu alıntının ilk tümcesindeki bir soruna değineceğim.

"İğretileme", varlıkbilgisel alanla ilgili bir olgu ya da kavram değil (*bir varlığın bir başka varlığın göstereni olması*), dilsel ve dilbilimsel bir kavramdır. Varlıklar arasında oluşmaz, sözcükler arası ilişkilerle ve metinsel bağlamda oluşan bir dil olayıdır.

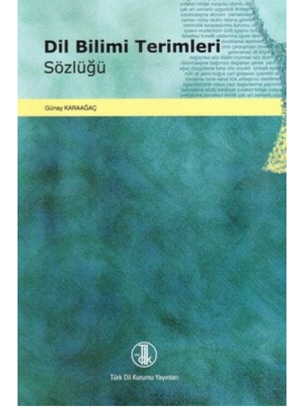
Karaağaç "iğretileme" terimini "mecaz" ve "yan anlam" karşılığı kullanıyor sözlükte:

> "dil biriminin gerçek ve iğretilemeli anlamlarının oluşturduğu alana" (s. 119)
>
> "iğretilemeli anlam, mecaz veya metaforik anlam" (s. 346)
>
> "yan anlam, diğer adıyla iğretilemeli anlam (s. 766)

Tanım ve açıklamalar hep bu yaklaşım doğrultusunda.

"Benzerlik ilişkisine dayalı iğretilemeli anlam (metonomic metaphor)" kavramını anlatırken şöyle yazıyor:

> "Bu tür iğretilemeler, yapı ve yönlerine göre bazı farklılıklar taşırlar: benzeşim (*anology*), mecazımürsel (*metonymy*), kinaye (*parable*), mecaz (*simile*), mübalağa (*hyperbole*), mesel (*parable*), alegori (*allegory*) gibi söz sanatları, sözlere nedenli anlam katmanları kazandırmanın, yani iğretilemeli anlamların başlangıç noktalarıdır." (s. 126)

"Mesel" ve "kinaye"nin aynı kavram (*parable*) olarak verilmesi bir yana, ilk kez karşılaştığımız -yazarın kendisiyle de çelişen- bir "bilgi" de var burada: "mecaz (*simile*)" özdeşliği. Yani yazara göre, "mecaz", bir iğretileme çeşididir ve Batı'daki "simile" kavramı ile aynıdır. G. Karaağaç dışında herkes bilir ki "simile", "mecaz"ın değil "benzetme"nin Batı dillerindeki karşılığıdır, tüm sözlüklerde ve çevirilerde de böyle geçer.

Karaağaç, "iğretileme (metaphore) kavramını anlatmaya, kısa bir girişten sonra üç gösterge türünü açıklayarak başlar, sonra iki ana bölüme ayırarak kavramı uzun uzun açıklar.

> A. Yapılarına göre iğretilemeler: a. Yaygın iğretileme (*active metaphor*), b. Örtük iğretileme (*implicit metaphor, unstated metaphore*), c. Ölü iğretileme (*dead metaphor, frozen metaphor*), ç. Karışık iğretileme (*mixed metaphor*), d. Alışılmadık veya mantık dışı iğretileme (*absolute or paralogical metaphor, anti-metafor*).
>
> B. İlişkinin türüne göre iğretilemeler: a. Benzerlik ilişkisine dayalı iğretilemeli anlam (*metonomic metaphor*), b. Komşuluk ilişkisine dayalı iğretilemeli anlam (*syndochic metaphor*), c. Kültürel ve kurgusal bir ilişkiye dayalı iğretilemeli anlam (*cognitive metaphor*).

Bu sonuncu maddeyi, "anlam genişlemesi"nden başlayarak "telmih" kavramına kadar 12 madde-çeşit olarak anlatır.

Yaklaşık 13 sayfa tutan bu ikinci bölüm "yan anlam" maddesinde de olduğu gibi yer almaktadır. Sözlükçülük ilkesine aykırı bu tür yinelemeler sözlükte o kadar çok ki…

Özellikle bu uzun ikinci bölümleme, ayrıntılar ve tartışmalı yanlar bir yana, kolayca anlaşılabileceği gibi "mecaz" kavramıyla ilgilidir.

Günay Karaağaç'ın "iğretileme" kavramını "mecaz" kavramı olarak anlatmasının kaynağı ya da dayanağı nedir, yazarın yeni bir yaklaşımı ya da önerisi mi söz konusudur acaba?

Belagat tarihinde, yukarıda da değindiğim gibi, ilk bir iki yüzyıldan sonra, "mecaz"ın ve onun bir çeşidi olarak "istiare"nin tanımları üzerinde uzlaşma olduğu görülür. Bu süreçte "istiare"nin Batılı "metafor" karşılığı kabul edildiğini biliyoruz. "Eğretileme" terimi ise Cumhuriyetin ikinci yarısında "istiare"nin ve "metafor"un Türkçe karşılığı olarak önerilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Son on yılda da, "istiare" ve "eğretileme" kavramlarının "metafor" kavramını tam karşılamadığı tezini ileri sürenler çıkmıştır.

Bütün bunlar karşısında G. Karaağaç'ın yaklaşımını nasıl yorumlayacağız? Yüzyıllarca kullanılan "mecaz" teriminin "eğretileme"den dönüştürülme

“iğretileme” (ve “yan anlam”) terimiyle sözlükte yer alması bir yana, belagat tarihinin ve günümüzün “istiare” kavramı niye madde başı olarak yer bulmamış sözlükte? Karaağaç, “istiare” sözcüğünü, yarım sayfa tutan ve sözlüğünde tam 13 kez kullandığı “Sözlük Yapısı” şemasında “yan anlam” çeşidi olarak geçiriyor (dolayısıyla bir kez anmış oluyor):

> “1. Benzerlik ilişkisiyle yan anlamlar (istiare). 2. Komşuluk ilişkisiyle (…)” (s. 27, 74, 125, 194, 211, 251, 299, 347, 379, 468, 499, 761)

Günay Karaağaç, dilbilimci değil, “Türk dili ve edebiyatı” profesörü. Bir edebiyat akademisyenin dilbilim sözlüğü yazamayacağını ileri sürmek belki haksızlık olur, ne de olsa yakın disiplinler söz konusu. Ama bu sözlük için (AKDTYK)TDK yönetimi dilbilimsel danışmanlık-olur sürecini de işletmemiş görünüyor, kitapta bu konuda herhangi bir bilgiye yer verilmemiş çünkü.

Karaağaç, sözlüğün “Giriş Yerine” bölümünde şöyle yazıyor:

> “Ülkemiz genel dil bilimi üzerine emek verenler ile özel dil bilimi üzerinde çalışmalar arasındaki kopukluk, pek çok araştırmacı gibi bizi de üzmüş, sıkıntılara sokmuştur”
>
> “Genel dil bilimiyle uğraşan araştırmacıların Türkçe konusundaki ilgisizlik ve bilgisizlikleri ile özel dil bilimiyle uğraşan Türk dili araştırmacılarının genel dil bilimi verileri karşısındaki ilgisizlik ve bilgisizliklerinin verdiği sıkıntıyı yaşamayan meslektaşım yoktur”

Kendisinin de çektiği bu sıkıntıyı gidermek için profesörün “giriştiği araştırmalar ve öğrenme sürecinde derlediği bilgileri paylaşmak isteği bu sözlüğü doğurmuş” (s. 16).

“Özel dil bilimiyle uğraşan” akademisyen olarak G. Karaağaç, ne yazık ki, daha önce yayımlanmış dilbilim terimleri sözlüklerinden ve önemli bazı dilbilimcilerimizin yazdıklarından nerdeyse hiç yararlanmamış, sanki onlardan haberi hiç yok.

Belli başlı dilbilim ve dilbilgisi sözlüklerimizi sıralayalım önce:

Dilbilim Terimleri Sözlüğü (Komisyon), Ankara: TDK Yayını, 1949.

- Tahir Nejat Gencan, Haydar Ediskun, Baha Dürder, Enver Naci Gökçen, *Yazın Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları,1974.
- Berke Vardar yönetiminde (Nükhet Güz, Erdim Öztokat, Osman Senemoğlu, Emel Sözer), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: abc Kitabevi Yayını, 1988 (ilk biçimi, *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü* adıyla TDK Yayını olarak 1980’de çıkmıştı).
- Nurettin Koç, *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü,* İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1992.
- Zeynel Korkma, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* Ankara: TDK Yayını, 1992.
- Beşir Göğüş, *Anlatım Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 1998.
- Ahmet Kocaman-Necdet Osam, *Uygulamalı Dilbilim-Yabancı Dil Öğretimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Hitit Basım Yayın, 2000.
- Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A. Sumru Özsoy (katkıda bulunanlar: Gürkan Doğan, N. Engin Uzun, Alev Yemenici), *Dilbilim Sözlüğü,* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, Mayıs 2011.
- Yusuf Çotuksöken, *Türkçe Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Papatya Yayıncılık Eğitim, 2. Basım, Ekim 2012.

G. Karaağaç'ın *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü'*nün arkasında verilen "Kaynaklar" arasında bu sözlüklerden yalnız biri, Zeynep Korkmaz'ın sözlüğünün 2003 baskısı yer bulmuş. Dilbilimle yakından ilgili ikinci bir sözlük daha var yararlanılan: Teo Grünberg-Adnan Onart, *Mantık Terimler Sözlüğü* İstanbul: Ara Yayınları, 1989. Diğer sözlüklere, hatta dilbilim felsefesi sözlüklerine neden gerek duyulmamış diye bir sorunun çengeli takılıp kalıyor zihnimize ister istemez.

Kimi dilbilim kitaplarının adını görüyoruz "Kaynaklar" arasında, sözgelimi Berke Vardar'ın *Dilbilim Temel Kavramları ve İlkeleri* (Ankara: TDK Yayınları, 1982) kitabı var. Ama Vardar'ın baskısı sürekli yenilenen, önemini herkesin çok iyi bildiği sözlüğünden niye hiç yararlanılmamış peki?

Ülkemizde Türk dilbiliminin kurucusu kabul edilen, alanında pek çok önemli ve temel kitabı bulunan Doğan Aksan ise Günay Karaağaç için ciddiye alınacak biri değil galiba; çünkü sözlüğün kaynakları arasında bu dilbilimcimizin adı hiç yer almıyor.

Üzerinde durduğumuz kavrama yeniden dönerek şunu da eklemem gerekiyor:

"Eğreti" sözcüğünün halk dilindeki değişmiş biçimi "iğreti" sözcüğünden türetilmiş görünen "iğretileme" terimi (?) ve Karaağaç'ın bu terimin içine doldurduğu kavramsal içerik (*iğretileme: mecaz*) yukarıdaki dilbilim sözlüklerinin hiçbirinde geçmez. Sorunun kaynağı, sanırım, "istiare (eğretileme)" ve "metafor" kavramıyla ilgili bilgi yanlışları, algı farklılıkları ya da "metafor" teriminin Türkçeye çevrilişindeki bazı sorunlar *("metafor: eğretileme, mecaz"* gibi). Hepsinin birden etkisi de olmuş olabilir.[5]

Haksızlık yapmış olmayayım, G. Karaağaç'ın büyük bir iddiası vardır belki: Yukarıda adlarını sıraladığım sözlüklerimizin "iğretileme" kavramıyla ilgili ortak ve temel yanlışlarını düzeltmek ve ülkemiz dilbilimine önemli bir katkıda bulunmak.

2013 İstanbul Kitap Fuarı'nda aldığım bu sözlüğe birkaç kavram için başvurunca şaşkınlığa düştüm önce. Sonra sayfa sayfa göz gezdirdim merakla. Elbette her maddesini tek tek baştan sona okumadım. "Eğretileme", "yan anlam" vb ile ilgili yazılanları da tartışmayacağım burada.

Ama salt kaynaklarına bakılarak bile bu sözlüğün çok tartışmalı olduğu kolaylıkla ileri sürülebilir. Kavramların-terimlerin tartışmalı yanlarından öte, dil, titizlik, yöntem bakımından da eleştirilecek pek çok yönü var. En basitinden, kimi bölümlerin ve şemaların nerdeyse onlarca kez olduğu gibi yinelenerek kullanılması sözlüğü hayli şişirmiş. Bilinen durumdur; sözlüklerde eşanlamlı terimlerden uygun bulunan, tercih edilenler açıklanır, diğerlerinin yalnız adı anılıp asıl açıklama maddesine göndermesi yapılır. Karaağaç'ta genelde tercih edilen, terimi tekrar tekrar ve sayfalarca anlatmak. Yukarıda belirmiştim, "iğretileme" ve "yan anlam"ın 13 sayfası anlatım ve örnekleriyle birlikte aynı. Üstelik bu uzun bölüm bir başka yerde, "anlam değişmesi" maddesi açıklanırken de olduğu gibi kullanılmış (s. 126-139).

Bu tür yinelemeler şema kullanımlarında da bol sayıda yapılmış. "Sözlük Yapısı" şemasının 13 kez kullanıldığını yazmıştım yukarıda. İşte yinelenen diğer şemalardan bazıları ve bunların kullanılma sayıları: "Sözlük Kullanımı-Söz Dizimi" şeması 13 kez (s. 11, 24…), yarım sayfa tutan "Dil Biçim Birimleri" şeması 9 kez (s. 38, 100…), "Dilin İşlevi" şeması 9 kez (s. 12, 117…), beş duyuyla ilgili şema 7 kez (s. 10, 98…), "Sosyal Çevre (Yapay-Soyut)" şeması 8 kez (s. 98, 119…), tam sayfa tutan "Dilin Kullanımı" şeması 3 kez (s. 312, 743, 746), yaklaşık bir buçuk

sayfa tutan “Edat” şeması 3 kez (s. 173-174, 355-356, 737-738; konu anlatımında da yineleme var), “çekimli sözlerin zarflık kullanımı / ad-ad ilişkisi yönetimi” şeması 8 kez (s. 34, 49…), “çekimli eylemsilerin zarflık kullanımı / ad-eylem ilişkisi yönetimi” şeması 9 kez (s. 34, 72…) vb.

G. Karaağaç “Giriş Yerine”de şöyle yazıyordu: “Sözcükteki bilgiler, hiçbir yanlış dil tutumuna sapmadan, bıkmadan ve usanmadan uzun uzun anlatılmıştır; çünkü amacımız, anlatmak ve anlaşılmaktır.”

Bütün bu yinelemeler “bıkmadan ve usanmadan” anlatma gereksinimine sığınılarak açıklanamaz.

Bence TDK yönetimi *Dil Bilimleri Terimleri Sözlüğü*’nün satışını durdurmalı, kitabı alanlara parasını geri vermelidir.

Prof. Dr. Günay Karaağaç’a etik bir eleştiri:

Akademisyen yazarımızın beş kitabının adını anacağım önce:

1. *Türkçenin Söz Dizimi*, Kesit Yayınları, Eylül 2009 (büyük boy, 209 sayfa).
2. *Türkçenin Ses Bilgisi*, Kesit Yayınları, Ekim 2010 (büyük boy, 232 sayfa).
3. *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, 2012 (büyük boy, 768 sayfa).
4. *Dil Bilim Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Şubat 2013 (büyük boy, 936 sayfa)
5. *Anlam (Anlam Bilimi ve İletişim)*, Kesit Yayınları, Eylül 2013 (küçük boy, 647 sayfa).

Bu kitapların hemen hepsi aynı, yani tek bir çalışmanın ürünü. İlk baskı tarihlerinde yanılma payımı saklı tutarak yazıyorum. Önce ilk iki kitap yayımlanmış. Sonra bu iki kitap küçük bazı değişikliklerle birleştirilip “Evrenin Dili” ve “Biçim Bilgisi” bölümleri eklenerek *Türkçenin Dil Bilgisi* adlı kitap oluşturulmuş (Şaşırmamak elde değil; acaba neden *Türkçenin Dil Bilgisi* adlı kitabın “Evrenin Dili” ve “Biçim Bilgisi” bölümleri diğerleri gibi önceden ayrıca kitap olarak yayımlanmamış?) *Türkçenin Dil Bilgisi* (Akçağ Y.) kitabı ile *Dil Bilim Terimleri Sözlüğü* (TDK Y.) ve *Anlam (Anlam Bilimi ve İletişim)* (Kesit Y.) arasında nerdeyse hiç fark yok; kitapların amacına (başlığına) göre düzen değişikliklerine gidilmiş, konu girişlerinde bazı ekleme çıkarmalar yapılmış…

1 AKDTYKTDK: Atatürk Kültür Derneği Türk Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu, DBTS: *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü* (İkinci kısaltmayı, kurumun kısaltması olan birinciye uysun diye ben yaptım).

2 Bizdeki mecaz, istiare, metafor karışıklığı üzerinde daha önce de kısaca durmuştum: Nizamettin Uğur, *Anlamın Bulanık Sularında,* Kurgu Kültür Merkezi Yayınları, Mart 2014

3 Aristoteles'in Poetika kitabının Türkçeye dört çevirisi vardır: Aristoteles, *Poetika*, çeviren: İsmail Tunalı, İstanbul, 1987; Aristoteles, *Retorik,* İngilizceden çeviren: Mehmet H. Doğan, 1. baskı, İstanbul, Şubat 1995 (3. Baskı: 1998); Aristoteles, *Poetika (Şiir Sanatı Üzerine)*, Türkçesi: Samih Rifat, İstanbul, 2003; Aristoteles, *Poetika (Şiir Sanatı Üzerine)*, Yunanca aslından çeviren: Nazile Kalaycı, Ankara, 2005.

4 Bu konu da yukarıda adını verdiğim kitapta ayrıntılı tartışılmıştır.

5 "İğretileme" terimini "mecaz" karşılığı kullanan Günay Karaağaç bu konuda yalnız değil, Oğuz Cebeci de *Metafor* (İstanbul: İthaki Yayınları2013) adlı kitabında aynı biçimde kullanmıştı. Cebeci'nin kitabının eleştirisini daha önce yazmıştım: Kararmış Çömlek Yazıları / "Metonimi ve Metafor İstiare Çeşitleri mi?", Varlık dergisi, Mart 2014; aynı yazı *Anlamın Bulanık Suları* (Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları, Mart 2014) adlı kitabımda da yer almıştır. Hiçbir dilbilim sözlüğümüzde yer almayan, akademik terminolojide rastlamadığımız böyle bir kabulün kaynağını doğrusu ben de merak ediyorum.